

Kısr Döngü

Nasıl Kırılabilir?

M. Tınaz Titiz

M. Tınaz TİTİZ

KISIR DÖNGÜ Nasıl Kırılabilir?

ISBN 978-605-364-756-0

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2014, Pegem Akademi

Bu kitabın basım, yayın ve satış hakları
Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri,
kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik, kayıt
ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz.
Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.
Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında
yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları
satın almamasını diliyoruz.

I. Baskı: Mayıs 2014, Ankara

Yayın-Proje Yönetmeni: Bahar Sarımeahmetoğlu
Dizgi-Grafik Tasarım: Uđur Saçı
Kapak Tasarımı: Gürsel Avcı
Baskı: Tarcan Matbaacılık Yayın Sanayi
Zübeyde Hanım Mahallesi Samyeli Sokak No: 15
İSKİTLER/ANKARA
(0312-384 34 35)

Yayıncı Sertifika No: 14749
Matbaa Sertifika No: 25744

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay / ANKARA
Yayınevi 0312 430 67 50 - 430 67 51
Yayınevi Belgeç: 0312 435 44 60
Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08
Dağıtım Belgeç: 0312 431 37 38
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net

İÇİNDEKİLER

Kolay okumak için birkaç ipucu.....	5
Başlarken	7
Çözemeyen çözümler "diyalog".....	17
Biliyorum ama anlamıyorum!.....	19
Aslında Big Bang de bir enerji ışınımı değil mi?	21
Dokunulabilir her şey ışınımıdır ya da canlıdır	23
Bir anlayış penceresi açıldı.....	25
Değer kavramı	27
Piramit'in esrarı	29
Sorun çözme kabiliyeti ya da kısaca çözüm kabiliyeti.....	31
Cari açık yoksa bu mudur?.....	37
Rekabet gücü mücadelesinin kuralları	39
Daha ötesi de mi var?	41
Bu kurt kapanı gibi bir şey, kurtuluş yok.....	41
Zor kullanımı.....	45
Sihir burada başlıyor: bileşen-bileşke dayanışması	49
Karışık ama anlamak gerekiyor	49
Zor kullanımı ahlaki mi?.....	51
İnsan yamyamlaşabilir	53
En temel soru!	55
Koz nedir?.....	57
Zaman hırsızları	61
Piyon verip at almak	61
Susmadan dinlemek.....	63
Danimarka'ya karşı koz!.....	67
Algoritma nedir?	69

Algoritma da ne? Küseriz, olmadı bağırırız!.....	71
Bir de eleştiri çıktı!.....	71
Benim düşüncelerim hep doğrudur; yoksa değil mi?	75
Bir teknik: Pareto kuralı.....	79
Tekrar iki soruya dönüş	81
Karnımızın yumuşak bölgeleri	83
Bir çeşit açık yara gibi	85
Açık yara koz'a çevriliyor	87
Din ya da akıl kötülükleri durduramıyor	91
Akıl veya sezgiye dayalı birkaç ilke de mi yok?	93
Ezber ya da sorgulanamazlık	95
Ezberin egemen olmadığı alanımız var mı?	97
Sorgula da gör bakalım!	103
Sorgulamak özgürlüktür	107
İnanması güç şey	113
Gerçekten de pusulamız yok mu?.....	117
İki anahtar soru.....	119
Çevremizdeki aydın tavırlılar	123
Düşünmenin bittiği yer!	129
İnşallah doğru değildir.....	137
Bir şey diyeyim mi.....	143
Son söz yerine	149
Sıkça kullanılan deyimler için açıklamalar.....	151

KOLAY OKUMAK İÇİN BİRKAÇ İPUCU

Önce son bölüme (terimlerin açıklaması) hızlı bir göz atınız.
Okuma hızınızı artıracaktır.

Vaktiniz darsa sadece sol sayfaları okuyunuz;
kitabın bütünü hakkında yeterli fikriniz olacaktır.

Yer yer web adresleri verilmiştir.
Bunları okumanız, hızınızı düşürür sanılsa da son hesapta artırır.

Her şeye rağmen anlaşılmayan yerler olursa lütfen tinaz@tinaztitiz.com
adresine bir mail atınız; size dönüş yapılacaktır.

İyi okumalar 😊

BAŞLARKEN...

Osmanlı İmparatorluğu'nun çözümlenmesinden sonra Cumhuriyet Türkiye'sinin yüklenmiş olduğu *sorun stokunun günümüze dek geçirdiği değişim* ancak tarih, antropoloji, sosyoloji, ekonomi gibi dalların birlikte inceleyebileceği bir bileşik alandır.

Muasır medeniyet seviyesine ulaşma yolundaki sorunlarımız ve bu bağlamdaki yanlışlarımız çok sayıda araştırmacının ilgisini çekmiş¹ ve kalkınma yolundaki performansımız sorgulanmıştır.

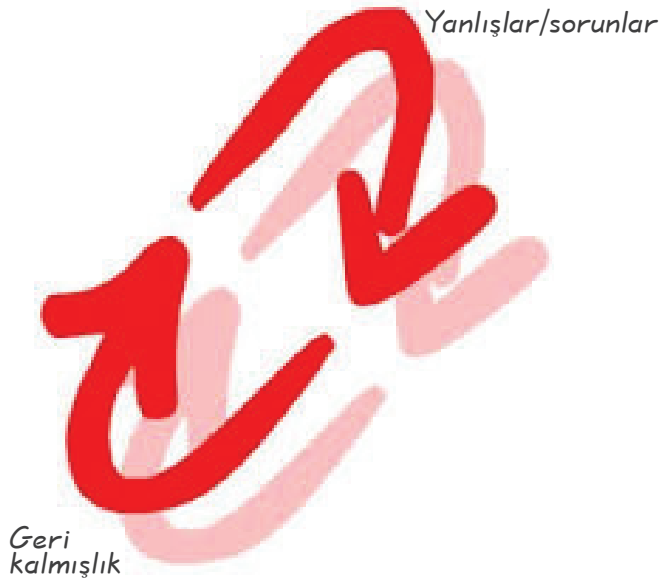
Bu bileşik alanın sorunlarına bütünlük (entegre) biçimde değil de ayrı sorunlar hâlinde bakıldığında farklı bir resim görünmektedir. Çünkü sorunlar denizindeki her “yanlış”tan bir diğerine güçlü ya da zayıf bir nedensellik bağı bulunabilir (<http://wp.me/p2t6mi-RG>).

Böylece sorunlar yumağının çok sayıdaki uçlarından herhangi birini tutan biri kolaylıkla yakaladığı bir yanlış “melanetin kaynağı” olarak alıp tüm eğriliğin oradan ürediğini iddia edebilir ve bu iddiası da kolay yanlışlanamaz. Halbuki yumak, iplikçiklerden çok farklı bir şeydir.

Örneğin akli bilimler yerine nakli ilimlere ağırlık verilmesi, kaynakların çoğunda “doğurgan bir yanlış” olarak gösterilmektedir. Gerçekten de bilimi rehber olarak almamak temel bir yanlış sayılmalıdır.

Bu iki yaklaşım arasındaki önemli fark şuradan kaynaklanıyor: Bu çalışmalar içindeki nedenlerin her biri; *düz* (horizontal) bir mantık uyarınca değil, *döngüsel* (circular) bir mantık uyarınca bir “sistem” oluşturuyor ve bu “sistem”e geri kalmışlık deniliyor.

1 Bülent Ağaoğlu tarafından “Niçin Geri Kaldık?” konusunda hazırlanan bir kaynakça <http://bit.ly/1I7R7Op> adresinde bulunmaktadır.

Daha açık bir ifadeyle çok sayıda yanlış, birleşerek oluşturdukları geri kalmışlık “**sistemi**” ile onu oluşturan sorun parçaları (**yanlışlar**), “döngüsel mantık” ilişkisi içindedir. Yani:

Yanlışlar → geri kalmışlık → yanlışlar → (geriye dön)

Bu durumda bizzat “geri kalmışlık”, geri kalmışlığın sebeplerinden biri olmakta hatta her bir sebebi artırıcı ya da azaltıcı yönde etkilemektedir. Buradan çıkarılabilecek sonuç ise şudur: Geri kalmışlığa katkıda bulunan çok sayıda neden bir fasit daire (fesat çemberi) oluşturmakta, nedenlerden birinin yok edilmesini sağlayabilecek önlemler, diğer nedenlerden beslenerek güçlenen geri kalmışlık tarafından etkisiz kılınmakta ve böylece geri kalmışlık döngüsel biçimde devam edebilmektedir.

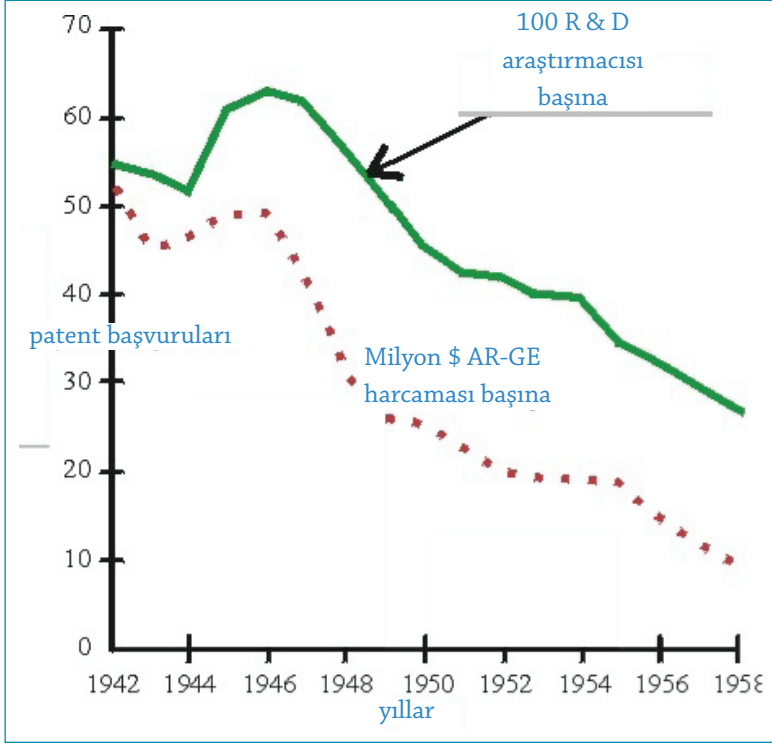
Sistem yaklaşımı adı verilen bu yaklaşım, sistemi (yani geri kalmışlığı) bir bütün olarak ele almakta; sistemi oluşturan parçalara yapılacak müdahalelerin etkisiz kalabileceğini söylemektedir.

Nitekim duraklama devrinden sonraki zamanlarda yapılan ciddi reform girişimleri sonuç vermemiş, sonunda imparatorluk parçalanmıştır. İmparatorluğu parçalanmaya götüren nedenler, kurulan cumhuriyetin de genetik kodlarına geçmiş, genç cumhuriyet ekonomik olarak büyümüş ama “muasır medeniyetler” ölçüsünde gelişmemiştir (<http://bit.ly/MkmUQj>); kitaba adını veren “*fesat çemberi*” işte bu süreçtir.

Şimdi bir soru şudur: “*Niçin Geri Kaldık?*” yolundaki sorgulamalarda bu *döngüsellik* (bkz. *sistem yaklaşımı*) ne ölçüde dikkate alınmıştır?

Belli ki, (yanlış → sonuç → yanlış) fesadının kırılması² için önce durumu iyi anlamaya ihtiyaç var. Bu “*anlayış keskinleştirme*” yolunda yapılacaklardan ilki, kaynakların gözden geçirilmesi ve konulan tanıların özlerinin ortaya çıkarılmasıdır.

2 Kısır Döngüler Birer Avantaja Çevrilebilir mi? adlı makale için bkz. <http://wp.me/s2t6mi-3766>

AR-GE sonucu patent başvuruları, 1942-1958 arası
(Veri kaynağı: Machlup 1962)

J.A.Tainter (<http://bit.ly/1fRYdW2>), bu alana *Karmaşıklık Yönetimi* (<http://amzn.to/1lb6Egu>) adını veriyor ve özetle şöyle açıklıyor:

*'Sorunlar genellikle mevcut karmaşıklık (complexity) düzeyini artıracak şekilde çözülür.'*³

İleriki sayfalarda açıklanacağı üzere somut ya da soyut sorun çözen herhangi bir yaklaşım mutlaka bir enerji harcayarak gerçekleşebilir. Bu, bir toplumun sürekli olarak karşılaşması mukadder olan sorunlarını çözebilmesi için uygun maliyetli enerjiye sahip olması demektir. Buna sahip olmayan toplumlar varlıklarını sürdüremez. Buna göre karmaşıklığın sürdürülebilir şekilde yönetilebilmesi, o toplumun sorunlarını çözebilme kabiliyeti şeklinde adlandırılabilir. Metin içinde Çözüm Kabiliyeti olarak kısaltılıp kullanılan bu deyim, bir toplumun varlığını sürdürebilme kabiliyeti ile eş anlamlıdır.'

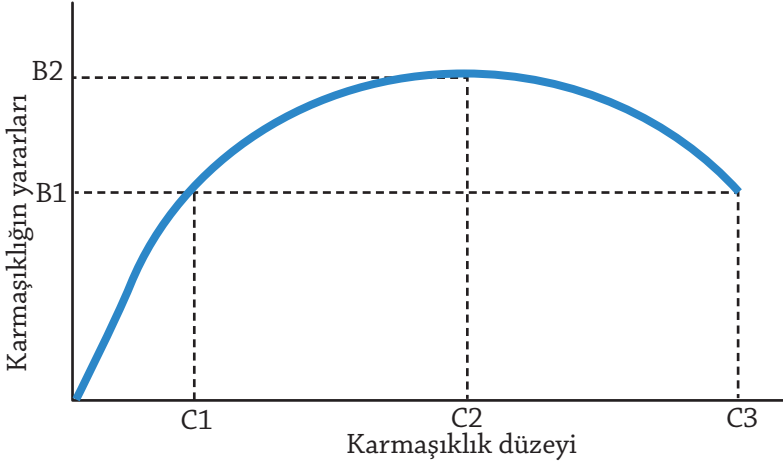
(<http://bit.ly/1o3Oy2h>)

Tainter'in makalelerinde *uygun maliyetli enerji* deyimıyla anlatılmak istenen enerjinin hangisi olduğu üzerinde ayrıca durulmamış; muhtemelen kömür, petrol, hidrolik gibi birincil enerji kaynakları⁴ gibi alışıldık anlam kastedilmiştir.

Bu kitapta, her biri değerli araştırmacı ve/ya yazarlarca yapılan çalışmalarda ele alınan sorunlar değil, o sorunlardan oluşan sorun stoku ve o stokun zaman içindeki değişim hızı ile ulusal ve uluslararası etmenler arasındaki etkileşim, sistem yaklaşımı açısından ele alınmıştır.

3 Sorunların, karmaşıklığı artırarak çözülmesi için bir örnek: Patlayan bir otomobil lastiği tamir edildiğinde bir sorun çözülmüş olur. Ama tamir için kullanılan yama, tekerleğin balansını değiştireceği için ya balans ayarı gibi ek bir işleme (yani karmaşıklık artışı) ya da öylece kullanıp balans bozukluğunun yaratacağı daha zor sorunların çözümüne (artacak olan karmaşıklık) yol hazırlar. Yaşamımızın her anında çözdüğümüz irili ufaklı sorunların maliyeti daima mevcut karmaşıklığın (kompleksite) artmasıdır (T.T.).

4 Herhangi bir dönüşümden geçmemiş kaynaklardır: Fosil yakıtlar, güneş, su, jeotermal, rüzgâr, dalga enerjisi gibi.

Artan karmaşıklıkta azalan verim (Tainter'e göre 1988)

Karmaşıklıkta farklılıkların basit bir ifadesi olarak ilk etnografların 3.000 ilâ 6.000 kültürel unsur belgelemiş olduğu Kuzey Amerika'nın batısındaki yerliler ile II. Dünya Savaşı'nda Casablanca'ya 500.000'den fazla kültürel unsur demek olan insan yapısı araç gereç indiren Amerikan Ordusu arasındaki karşılıklı dikkat çekicidir (Steward 1955).

Karmaşıklık ölçülebilir bir niceliktir.